

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Katalog znanja

AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO

Nižje poklicno izobraževanje (16 ur)

2022

KAZALO

1 OPREDELITEV OBVEZNEGA VSEBINSKEGA SKLOPA AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO ..	1
2 SPLOŠNI CILJI	2
3 CILJI IN VSEBINE	3
4 STANDARDI ZNANJA.....	5
5 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	6
6 PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA.....	8

1 OPREDELITEV OBVEZNEGA VSEBINSKEGA SKLOPA AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO

Aktivno državljanstvo je obvezni vsebinski sklop v programih nižjega poklicnega izobraževanja v okviru kategorije Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela, za katere je značilno za razliko od pouka predmetov, da se v veliki meri izvajajo kot aktivnosti, avtentične naloge in v povezavi z okoljem. Zasnovan je interdisciplinarno, v njem se prepletajo in povezujejo spoznanja različnih znanstvenih disciplin (sociologije, filozofije, politologije, zgodovine, geografije ipd.). Temeljni cilj je spodbujanje aktivnega, informiranega in odgovornega demokratičnega državljanstva.

Dijaki/-nje v okviru aktivnega državljanstva razvijajo sposobnost za razumevanje kompleksnosti osebnega in družbenega življenja ter povezanosti in nasprotij med individualnim in družbenim, lokalnim in globalnim. Pri različnih aktivnostih, njihovi pripravi in refleksiji pridobivajo in razvijajo znanja o človekovih pravicah, demokraciji, vlogi medijev, ustavni ureditvi in političnem sistemu Republike Slovenije, Evropski uniji in učinkih globalizacije.

Katalog znanja vsebuje dva tematska sklopa, ki se med seboj povezujeta in dopolnjujeta. Zasnovana sta tako, da izhajata iz dijaka/-inje državljana/-ke, ki je posameznik/-ca, del skupnosti, države, Evropske unije in širšega sveta. Zato splošni in operativni cilji zasledujejo različne ravni družbenega življenja dijakov/-inj: avtonomije, sodelovanja, participacije in soodločanja. Celota dijaka/-injo spodbuja, da razvija svoje državljanske spretnosti na več ravneh in tako postane informiran/-a državljan/-ka, z znanjem, potrebnim za razumevanje procesov in odločanje v družbi in politiki, spretnostmi, potrebnimi za sodelovanje pri urejanju zadev skupnega pomena, in ki je aktiven/-a, da bi skupaj z drugimi prispeval/-a k spremembam v lokalnem okolju, državi in širše.

2 SPLOŠNI CILJI

Poglavitni cilj obveznega vsebinskega sklopa Aktivno državljanstvo je pridobivanje znanja, razvijanje spretnosti, stališč in vrednot, ki dijake/-inje usposablja za informirano in odgovorno aktivno državljanstvo. Ta cilj je dodatno opredeljen s cilji v nadaljevanju.

Dijaki/-inje:

- se usposablja za razumevanje delovanja družbe in demokratičnih procesov ter za konstruktivno vključevanje v družbeno in politično življenje ter ozaveščajo pomen prizadevanj za skupno dobro,
- razvijajo sposobnost za kritično presojo lastnih prepričanj in prepričanj drugih ter za razmislek o lokalnih, nacionalnih, evropskih in globalnih problemih sodobnega sveta,
- pridobivajo znanje o delovanju demokratičnih/političnih institucij v Republiki Sloveniji in Evropski uniji,
- razvijajo kritično razumevanje sodobnih medijev,
- razvijajo stališča, povezana s spoštovanjem posameznika, razumevanjem in sprejemanjem različnosti, empatijo, premagovanjem predsodkov, strpnim sobivanjem, solidarnostjo, prostovoljstvom in medgeneracijskim sodelovanjem,
- se usposablja za odgovorno odločanje in delovanje, za uresničevanje pravičnejšega in bolj solidarnega sveta, enakosti, zagotavljanja človekovih pravic, miru in trajnostnega razvoja.

3 CILJI IN VSEBINE

Katalog znanja je razdeljen na dva tematska sklopa. Cilji in vsebine se medsebojno prepletajo, dopolnjujejo in nadgrajujejo.

TEMATSKI SKLOP: Posameznik/-ca, demokracija in sobivanje

Skupno življenje ljudi urejajo pravila, ki svobodo posameznika/-ce omejujejo, a tudi ščitijo. V sodobnih demokratičnih družbah se ta pravila vzpostavijo tako, da vsi člani/-ce družbe lahko sodelujejo pri njihovem oblikovanju. V tem procesu sta ključnega pomena kritično mišljenje in sposobnost sodelovanja v razpravi, v kateri posamezniki/-ce skupaj iščejo rešitve za vprašanja, ki zadevajo vse. Položaj posameznika/-ce v sodobni družbi določajo temeljne pravice; te ga/jo ščitijo tako pred drugimi posamezniki/-cami kot tudi pred posegi oblasti. Sodobna demokracija predpostavlja aktivne državljanke/-ke, ki razumejo kompleksen odnos med posameznikom/-co in družbo, v kateri živi, ter razumejo, kako je negativen odnos do drugih na ravni jezika povezan z negativnim ravnanjem do njih. Za dejavno življenje v sodobni družbi je potrebna medijska pismenost, ki omogoča družbeno participacijo in sodelovanje med ljudmi.

Demokracija in človekove pravice

Dijaki/-nje skozi aktivnosti in avtentične naloge:

- razumejo pomen in vpliv družbenih pravil (zakonov), ki omejujejo in prepovedujejo, vendar tudi urejajo odnose med ljudmi,
- spoznavajo različne vidike demokracije in njeno povezanost s svobodo in enakostjo,
- spoznavajo vrste (človekovih) pravic in njihov pomen v sodobnem svetu ter na konkretnih primerih prepoznavajo kršitve človekovih pravic,
- uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja in se usposabljaajo za sodelovanje v (javni) razpravi z drugimi.

Sobivanje in sodelovanje v skupnosti

Dijaki/-nje skozi aktivnosti in avtentične naloge:

- raziskujejo raznolike odnose med posameznikom/-co in skupnostjo/družbo/državo: sodelovanje, solidarnost, konflikt, kompromis,
- prepoznavajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, nestrpnosti in diskriminacije za posameznika/-co in za družbo kot celoto ter načine, kako preprečujemo nasilje in konflikte,
- spoznavajo vlogo medijev, družbenih omrežij in svetovnega spleta v demokratičnih družbah (priložnosti, dileme in pasti).

TEMATSKI SKLOP: Državljan/-ka Republike Slovenije, Evropske unije in sveta

V sodobnem svetu poznamo raznolike oblike državljanstev. V demokratičnih državah, tudi Sloveniji, so temeljne pravice in dolžnosti njenih državljanov/-k ter prebivalcev/-k določene z ustavo, ki opredeljuje tudi obliko političnega sistema. Posameznik/-ca lahko kot aktivni/-a državljan/-ka na različne načine deluje v ožjih in širših skupnostih ter v sodelovanju z drugimi vpliva na skupne zadeve.

Današnji svet pomembno zaznamujeta povezovanje in sodelovanje med državami. Primer takšnega sodelovanja držav je Evropska unija, ki združuje evropske države v ekonomsko in politično zvezo, ki temelji na pogodbah, odnose med članicami pa urejajo evropske institucije. Globalizacija na drugi strani označuje svetovne procese sodelovanja in izmenjave med ljudmi, podjetji in državami.

Republika Slovenija in (aktivno) državljanstvo

Dijaki/-nje skozi aktivnosti in avtentične naloge:

- na primerih spoznavajo, da je politika skupno urejanje našega življenja, in s tem razvijajo pozitiven odnos do nje,
- spoznavajo glavno vsebino Ustave Republike Slovenije in temeljne značilnosti političnega sistema Republike Slovenije,
- raziskujejo, kako je posameznik/-ca lahko aktiven/-na državljan/-ka in kako lahko aktivno sodeluje v lokalni skupnosti, družbi in državi.

Evropska unija in svet

Dijaki/-nje skozi aktivnosti in avtentične naloge:

- spoznavajo temeljne razloge, zakaj je nastala Evropska unija, njene vrednote, simbole in osrednje institucije,
- ob konkretnih primerih raziskujejo, kako članstvo v Evropski uniji vpliva na naša življenja in kakšne pravice imamo kot državljani EU,
- ob konkretnih primerih spoznavajo, kako vedno večja globaliziranost sodobnega sveta vpliva na Slovenijo ter kako lahko posameznik/-ca z aktivno državljansko držo skupaj z drugimi prispeva k spremembam v svetu.

4 STANDARDI ZNANJA

Doseganje standardov znanja dijak/-inja izkaže s svojim (so)delovanjem v okviru načrtovanih aktivnosti, tako da:

- navede različne oblike in vidike demokracije ter razloži pomen človekovih pravic zanjo,
- ob konkretnem primeru medijske vsebine uporabi osnovne elemente kritičnega mišljenja,
- ob konkretnem primeru prepozna stereotipe in predsodke ter pojasni, kako so povezani z diskriminacijo,
- opiše temeljne pravice in dolžnosti državljanov/-k in prebivalcev/-k Republike Slovenije ter politično ureditev, kot jo določa Ustava Republike Slovenije,
- na primerih predstavi načine, kako lahko posameznik/-ca udejanja aktivno državljanstvo (udeležba na volitvah, referendumu, protestih, sodelovanje pri lokalnih pobudah, delovanje v humanitarni nevladni organizaciji),
- ob konkretnih primerih predstavi in razloži vplive evropskega povezovanja in učinke globalizacije na njegovo/njeno življenje in skupnost.

5 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Dijaki/-inje pri pouku sklopa Aktivno državljanstvo pridobivajo in razvijajo znanja, spretnosti, veščine in pripravljenost za delovanje skozi različne aktivnosti ter v okviru avtentičnih nalog. Zato je letna učna priprava učitelja/-ice zasnovana kot letni načrt (priprave, izvedbe in refleksije) aktivnosti, sprotne vsebinske in metodične priprave pa kot izvedbeni načrt posamezne aktivnosti, s poudarkom na vlogi oziroma aktivnosti dijakov/-inj. V okviru aktivnosti cilje in vsebine kataloga znanja med seboj povezujemo, dopolnjujemo in nadgrajujemo s poudarkom na:

- uporabi znanj, ki jih dijaki/-nje pridobijo pri različnih predmetih in so povezana s cilji in vsebinami kataloga znanja za aktivno državljanstvo (učitelj/-ca cilje in vsebine aktivnega državljanstva povezuje in usklajuje z učitelji posameznih predmetov),
- informiranosti dijakov/-inj, ki temelji na poznavanju ključnih pojmov, opredeljenih v tematskih sklopih, ter
- medsebojni povezanosti znanja, spretnosti, stališč, vrednot, prepričanj in pripravljenosti za delovanje.

V središču učnega procesa je dijak/-inja, ki je aktiven/-na v družbeni skupnosti (si prizadeva za izboljšave v šoli, lokalnem okolju, državi in širšem svetu), zato aktivnosti temeljijo na družbenem, ekonomskem, kulturnem in političnem kontekstu, v katerem mladi živijo. Načrtovane aktivnosti in avtentične naloge naj izhajajo iz aktualnih okoliščin, interesov in izkušenj dijakov/-inj ter zajemajo vse faze: načrtovanje, izvajanje aktivnosti in refleksijo dijaka/-inje.

Učitelj/-ica učni proces načrtuje z metodami in oblikami dela, ki pri dijakih/-injah spodbujajo kritično mišljenje ter na znanju utemeljeno, odgovorno in ustvarjalno delovanje. S tem omogoča, da dijaki/-nje vzpostavijo povezave z dogajanjem v lokalnem in širšem okolju.

Skupini in posamezniku/-ci prilagojene aktivnosti zagotavljajo individualizacijo, diferenciacijo in personalizacijo učenja. Učitelj/-ica dijake/-inje spodbuja k dajanju kakovostnih povratnih informacij in samovrednotenju (samorefleksiji), s čimer prispeva k njihovemu prevzemanju odgovornosti za delovanje in učenje. Njihovo iniciativnost in ustvarjalnost podpira tako, da jih vključuje v vse faze učnega procesa, od načrtovanja do izvedbe.

Učitelj/-ica izbira, glede na skupino dijakov/-inj in obravnavano tematiko, med različnimi metodami poučevanja in učenja, kot so vodeni razgovor, argumentirano razpravljanje, samostojno učenje, igra vlog, simulacije, projektno delo, strategije za spodbujanje kritičnega mišljenja, problemsko učenje, pisanje komentarjev, pobud ipd.

V ospredju je sodelovalno delo dijakov/-inj, saj s tem krepimo veščine sodelovanja, komuniciranja, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč in konsenzov za dobrobit vseh. V skupini je treba graditi pozitivno vzdušje medsebojnega

spoštovanja, zaupanja, solidarnosti in odprtosti, v katerem dijaki/-nje iščejo in predlagajo skupne rešitve. Učitelj/-ica mora zagotoviti vključenost in sodelovanje vseh dijakov/-inj. Pri obravnavi tem, glede katerih v družbi ni soglasja, naj bodo vodilo objektivnost, kritičnost in pluralnost ter spoštovanje človekovih pravic in demokratične kulture.

Učitelj/-ica spodbuja dijake/-inje k vključevanju v različne prakse, ob katerih se razvijajo v aktivne državljane/-ke: k sodelovanju z različnimi institucijami in organizacijami ali posamezniki/-cami, ki delujejo v lokalnem in širšem okolju, saj s tem krepí povezovanje formalnega in neformalnega izobraževanja. Dijaki/-nje naj aktivno sodelujejo v življenju skupnosti in z lastno načrtovano in odgovorno aktivnostjo prispevajo tako k svojemu osebostnemu razvoju kot tudi razvoju demokratične skupnosti. Tako učni proces vključuje refleksijo življenjske izkušnje.

Pomembno se je zavedati, da obstaja več ravni državljanskega delovanja. Aktiven/-a državljan/-ka je državljan/-ka, ki spoštuje zakone, se udeležuje volitev, varuje okolje, sodeluje pri dobrodelnih akcijah in je aktiven/-a v družbenem življenju na lokalni in državni ravni. Lahko pa je to državljan/-ka, ki poskuša družbo kot celoto narediti pravičnejšo in si prizadeva za spremembe na sistemski ravni. Učni proces mora odražati širino državljanskega angažmaja, da dijaki/-nje to širino ozaveštujejo in se opolnomočijo za raznolike možnosti družbenega in političnega delovanja.

6 PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA

Preverjanje in ocenjevanje znanja je del učnega procesa, ki izhaja iz ciljev in standardov znanja. Uresničevanje ciljev in doseganje standardov znanja pri dijakih/-injah učitelj/-ica spremlja skozi celoten učni proces: v okviru šolskih aktivnosti in vključevanja v družbeno življenje. Doseganje standardov znanja ugotavlja pri aktivnostih in avtentičnih nalogah dijakov/-inj, ki jih načrtujejo, izvedejo in reflektirajo. Znanje ocenjujemo opisno.

Pomembno je, da imajo dijaki/-nje možnost pokazati svoje znanje, razumevanje in spretnosti na različne načine, npr. z igro vlog, razpravo, simulacijami, načrtovanjem in izvajanjem intervjujev, predstavitvami in komentarji časopisnih člankov, pripravo in izvedbo različnih aktivnosti (npr. humanitarne dejavnosti, medgeneracijsko sodelovanje). Pri tem je treba aktivnosti zasnovati tako, da se jasno navezujejo na cilje, vsebine in standarde znanja iz različnih tematskih sklopov.